

STRATEJİK SUSKUNLUK: ERMENİLERİN SESSİZLİĞİ (ÜÇÜNCÜ BÖLÜM) - 08.2021

Iver TORIKIAN

Blog No: 67
23.11.2021

AVİM'in Notu: *Ağustos 2021'de AVİM'e Japonya'dan bir mektup ulaşmıştır. Mektup, ailesi bir zamanlar İstanbul'da ikamet etmiş bir Ermeni olan İver Torikian tarafından gönderilmiştir. Torikian, mektubu Türk-Ermeni ilişkilerinde yanlış bilinenlerin sorgulanmasını istediği için yazdığını belirtmiştir.*

Ermeni asıllı bir akademisyenin özgür bir ortamda ve akademik bir nesnellik ile samimi görüşlerini yansıtan bu mektubu AVİM olarak birkaç güne yayarak bölümler halinde yayınlayacağız. Mektubun üçüncü bölümünü aşağıda okuyabilirsiniz.

Iver Torikian (Ağustos 2021)

Üçüncü Bölüm

Hınçaklara ve Taşnaklara gelince, onların uzun zaman önce yayınlamış oldukları belgelerin yalnızca az bir miktarı başka dillere çevrilmiş. Ancak, bu az sayıdaki belgeler bile açıklayıcı nitelikte. Özellikle Taşnaklar amaçlarını ve yöntemlerini alenen beyan etmişler. Örneğin, 1890 yılında, Viyanada yayınlamış oldukları bir kitapçıkta, Taşnaklar hedeflerinin Anadolunun Ermenilerinin isyan yoluyla [☀ siyasi ve ekonomik özgürlüğünü elde etmek olduğunu açıklamışlar. Anadoluda bu özgürlüğü elde etmek için belirtmiş oldukları yöntemler arasında şunlar yer alıyor: (#2) Savaşçı çeteler oluşturmak, (#8) Şiddeti teşvik etmek ve hükümet yetkililerine karşı terör estirmek, ve (#11) Hükümet kurumlarını yağma ve yıkıma maruz bırakmak.

Yukarıdaki liste, ilk olarak 1963 yılında, California Üniversitesi tarafından yayınlanan *The Armenian Revolutionary Movement*

(TR: *Ermeni Devrimci Hareketi*) başlıklı kitapta sunulmuş. Kitabın yazarı Louise Nalbandian adlı bir Ermeni kadın. Kendisi dürüst bir akademisyenmiş. Eski çağlardan 19uncu yüzyılın sonlarına kadar yaşamış olan Ermeniler hakkında detaylıca yazmış, bütün güçlü ve zayıf yönlerimizi süsleme yapmadan ifade etmiş. Nalbandian; bir asırdan uzun bir zaman önce yapmış olduklarımız konusunda dürüst olan az sayıdaki cesur Ermenilerin başlıca örneklerinden biri. Ne yazık ki, Dr. Nalbandian kitabının yayınlanmasından kısa bir süre sonra bir araba kazası sonucunda almış olduğu yaralar sebebiyle hayatını kaybetmiş.

Mevzubahis dönemdeki Ermeniler konusunda tarafsızca yazan ve hayatta olan çok az sayıda Ermeni akademisyen buldum. Bunlardan bir tanesi Ronald Grigor Suny adındaki Amerikalı bir profesör. Kendisi 1993 yılında, *Looking Toward Ararat* (TR: *Ağrı Dağına Doğru Bakmak*) başlıklı kayda değer bir kitap yazmış. Suny; örneğin, Hınçakların hedeflerine ulaşabilmek adına propaganda, kışkırtma ve terör kullanmayı çalıştıklarından bahsediyor. Ayrıca, 1890lı yıllarda Kafkasyada, Ermeni teröristlerin asıl kurbanlarının Ermenilerin kendileri olduğunu not ediyor. Suny, dönemin şiddete eğilimli Ermenilerini Ermeni teröristler olarak tanımlayan çok az sayıdaki Ermeni akademisyenden biri. Suny Ermenilere ve Ermenistana sadık olsa da, Nalbandian ile benzer şekilde, kusurlarımıza dikkat çekme cesaretine sahip.

Ne yazık ki Sunynin ve diğer daha tarafsız Ermenilerin çalışmaları halk arasında fazla okunmuyor ve tartışılmıyor, kitaplarının ise çok düşük düzeyde tanıtımı yapılıyor. Buna karşın, Ermeni yazarlar tarafından hazırlanan Osmanlı Ermenileri konulu kitaplar arasından en çok okunanlar sansasyonel ve yanıltıcı olanlar. Böylesi kitaplar, zaman zaman, bariz yalanlar bile içeriyor.

2003 yılında, ABDdeki Peter Balakian adlı Ermeni profesör *The Burning Tigris* (TR: *Yanan Dicle*) adlı bir kitap yayınlamıştır. Kitap eleştirmenlerinden pek çok övgü almış. Ancak, benim için, birçok nedenden ötürü okunması zor bir kitaptı. Bunun bir sebebi, neredeyse kitabın her sayfasında belli olan, Balakianın Türk karşıtlığından rahatsız olmam. Örneğin, iki cümleyi rastgele seçersek; Balakian, kitabının sonuna doğru, Birinci Dünya Savaşının sona ermesini hemen takip eden yıllar konusunda şunları yazıyor: Ermenistan karşısındaki milliyetçi tutum giderek daha düşmanca bir hal almıştı. Paristeki İtilaf Devletlerinin oyalanması, Türklere Ermenistanı işgal etmeleri için gereken süreyi sağlamıştır. Balakian, bu iki cümlede Atatürk önderliğindeki Türk milliyetçilerini kötülemeyi amaçlamış ve onların Ermenistan karşısındaki duruşlarını düşmanca olarak tarif etmiş. Peki Balakian, bu düşmanlığı ispatlamak için milliyetçi liderlere ait hangi açıklamaları sunuyor? Hiçbir şey. Balakian, genel olarak kitabı boyunca yapmış olduğu yüzlerce iddiayı doğruluğunu ispatlamakta başarısız kalıyor.

The Burning Tigrisden alıntılayacağım ikinci cümle, Balakianın kitabına olan bir başka itirazımı ortaya koyuyor: o da Balakianın gerçekleri saptırması. Balakian milliyetçilerin Ermenistan ile olan ihtilafı konusunda, İtilaf Devletlerinin -- İngiltere, Fransa ve Rusya -- oyalandığını söylüyor. Ancak bu doğru değil, çünkü herhangi bir oyalanma olmamış. İngiltere ve Fransa hükümetlerinin, Türk milliyetçileri ile askeri bakımdan savaşmak konusunda esasen isteksiz hale gelmiş olduklarını Türkiyedeki bir lise öğrencisi bile bilir. Bunun yerine, diplomatik alanda Türkiyeye kendi isteklerini dayatmaya çalışmışlar, ancak bu sonuçsuz kalmış. Rusyaya gelince, Bolşevikler hiçbir zaman milliyetçilere karşı

çıkmamışlar, tam tersine, Türk milliyetçileri ile müttefik haline gelmişlerdir.

Ancak, Balakianın kitabındaki bahis konusu ikinci cümleye olan en büyük itirazım, kendisinin söyledikleriyle değil, söylemedikleri ile ilgili. Bu durum, kitabın tamamına yönelik en büyük itirazım olabilir. Balakian, milliyetçi ordunun Ermenistanı işgal ettiğini iddia ediyor. Teknik olarak bu doğru. Ancak Balakian, milliyetçi ordu tarafından yapılan işgalin hemen öncesinde Ermenilerin Türkiyeye karşı gerçekleştirmiş olduğu saldırı eylemlerine dair herhangi bir şey yazmayı ihmal etmiş. Dahası Balakian, Türk hükümetinin 1918 yılında Ermeni halkının oradaki ilk kışı atlatabilmesi için Ermenistana binlerce ton buğday göndermiş olduğunu bahsetmeyi ihmal ediyor.

Biz Ermeniler; Fransız ordusunun desteğiyle 1919 yılında Türkiyeyi işgal edip, çok sayıda katliam gerçekleştirerek bunun karşılığını vermişiz. Özellikle Oltu ilçesinin ciddi derecede yağmalanmış olduğu anlaşılıyor. Tüm Türk tarihçilerin bildiği üzere, Atatürkün milliyetçi ordusunu Ermenistana saldırmaya mecbur bırakan -- Avrupa hükümetlerinin herhangi oyalanması değil -- bu saldırılarmış. Ancak Batılıların çoğunluğu, özellikle Amerikalılar, gerçeği araştırmak yerine, Balakianın ve diğer Ermenilerin hikayelerini kabul etme eğilimindeler. Bu; Türkiyenin halkı için hem üzücü hem de haksız bir durum.

Ermenilerin 1919 yılında Ermenistanı daha istikrarlı ve yaşanabilir bir ülke haline getirmek için elimizden geleni yapıyor olmamız gerekirken, Türkiyeye saldıracak kadar aptallık etmiş olmaları beni ayrıca üzüyor. Bu önceliklerimizin hatalı olduğunu ortaya koyuyor. Son olarak, buğdayın gönderilmesinden sonra Ermenilerin Türk hükümetine karşı göstermiş olduğu nankörlükten ötürü hicap duyuyorum. Türk hükümetinin göstermiş olduğu bu iyi niyet gösterisinin Ermenilerin zihninden kaybolmuş gibi görünüyor.

1919 yılında başka utanç verici hareketlerimiz de olmuş. O sene, Ermenistan sakinleri Ermenistanın var oluşunun ilk yılı adına toplu kutlamalar yapmışlar. Normalde bir ülkenin kuruluşunun kutlanmasında bir sakınca yok. Ancak, bizim durumumuzda, Ermeniler, Ermeni milli marşı olan "Mer Hayreneek" ile kutlama yapmış. 1919 yılında, milli marşımızın dördüncü kıtası Türkiye yok edilsin sözlerini içermekteymiş. Bu sözler, sonradan daha az kışkırtıcı olan sözlerle değiştirilmiş. Şimdi "Mer Hayreneek"i söylediğimizde artık Türkiye yok edilsin sözlerini söylemiyoruz, ancak bu sözler 1919 yılında ve sonrasındaki on yıldan fazla bir süre boyunca mevcutmuş. Yani yıllar boyunca, Ermeni milli marşını söyleyen tüm Ermeniler, bir nevi Türkiyenin yok edilmesi çağrısında bulunmuş olmuşlar.

Balakian, *The Burning Tigris*i yazdığında ya tüm bu gerçeklerin farkında değilmiş, ya da onları görmezden gelmiş. Balakian kitabının 1915 yılında Van konulu bölümüne şu açıklamada bulunuyor: Ermeniler ne Türkleri veya Osmanlı İmparatorluğunu yok etmeyi, ne de ayrılmayı amaçlıyorlardı. Bunlar Ermenilerin sıkça öne sürdüğü savlar. Pek çok Ermeni, bizler tarafından bir asır veya öncesinde gerçekleştirilen eylemlerin yalnızca kendimizi savunmak amacıyla gerçekleştirildiğini öne sürüyor. Ancak ben aynı fikirde değilim. Dahası, o döneme ait çok sayıda belge birçok Ermeninin aslında Osmanlıdan ayrılmak istemiş olduğunu gösteriyor. Türkleri veya Osmanlı İmparatorluğunu yok etmeyi istememeye gelince, "Mer Hayreneekin sözlerini okumak o iddianın asılsızlığını görmek için yeterli olacaktır.

Balakianın kitabında başka önemli eksik bilgiler de var. Örneğin Balakian, Taşnakların Osmanlı Sultanı II. Abdülhamide karşı 1905 yılındaki suikast girişiminden hiç söz etmiyor. Suikast girişimine destekte bulunması amacıyla, Taşnakların Edward Joris adında bir Flaman kişiyi plana dahil etmiş olmalarından ötürü bu suikast girişimi Batı medyasında Joris Vakası olarak biliniyor. Taşnaklar bombayı 21 Temmuz 1905 tarihinde, Sultanın geçmesinin beklendiği Yıldız Hamidiye Camisinin önünde patlayacak şekilde ayarlamışlar, ancak plan başarısızlıkla sonuçlanmış. Bomba tam olarak planlandığı şekilde patlamış, ancak Sultan patlamayı zarar görmeden atlatmış. Bunun yerine, bomba 28 kişinin hayatını kaybetmesine ve 58 kişinin yaralanmasına sebep olunmuş. Ne gariptir ki kurbanların birkaç tanesi Ermeniymiş. Bu olaydan *The Burning Tigris* kitabında hiç bahsedilmiyor.

Balakianın kasıtlı bir şekilde eksik bilgi vermesinin belki de en göze batan örneği, kitabının hiçbir yerinde Andranik Ozaniandan bahsetmiyor olması. Ozanian dünyanın her yerinde Ermeniler tarafından saygı duyulan bir şahsiyet. Ermenistanda onu anısına dikilmiş anıtlar ve üzerlerinde onun resmi olan bozuk paralar var. Kendisi 19uncu yüzyılında sonlarında ve 20nci yüzyılın başlarında, Osmanlı topraklarındaki birçok önemli çatışmada yer almış. Bazı zamanlar Bulgar ordusundaki birliklere komutanlık etmiş, diğer zamanlar Rus ordusundaki birliklere komutanlık etmiş, bazen ise herhangi bir ülkenin ordusu ile mensubiyet olmaksızın, Ermeni taburlarını bağımsız bir şekilde komutanlık etmiş. Ancak, kendisi ve askerleri her durumda Osmanlı askerlerine karşı çatışmışlar ve bu hiçbir zaman değişmemiş. Onun en bilinen fotoğraflarından birinde, Ozanian üniformasında birçok madalya ile bir masada oturuyor. O madalyaların tümü kendisine Osmanlı karşıtı ülkelerin hükümetleri tarafından verilmiş. Ozanianın bir askeri komutan olarak gerçekleştirdiği eylemlerin, Ermenilerin şehirlerinden ve köylerinden çıkarılmalarına kısmen sebep olduğunu söyleyen birçok yazar ile hemfikirim. Ancak, Balakian kitabından bundan hiç bahsetmiyor.

Şimdiye kadar anlattığım bazı konular Türk halkı arasında bilinen gerçeklerse özür dilerim. Niyetim kimseyi küçümsemek değil. Ben bir tarihçi değilim. Çok sayıda kitap ve binlerce sayfa belge okuduktan sonra bile, bir asırdan uzun zaman önce Türkiyede ve çevresindeki bölgelerde nelerin yaşanmış olduğuna dair yetersiz bilgiye sahip olduğumu hissediyorum. Türkiyedeki sıradan ilkokul öğrencilerinin bile ülkeleri ve tarihi konusunda benden daha bilgili olduğuna eminim.

Ermeniler hakkında bilgiye gelince; Ermenice konuşmayan kimseler için Ermenilerin Türkiyede bir asır öncesinde yaptıklarını öğrenmenin önündeki en büyük engelin, biz Ermenilerin o dönem içinde gerçekleştirdiğimiz tüm mezalimi Ermeni olmayanlara göstermeye hiç niyetimizin olmamasında kaynaklandığı kanaatindeyim. Ermeni siyasetçiler ve yazarlar, Türk halkının bir asırdan önce Ermeni nüfusuna büyük acılar çektirmiş olduklarını itiraf etmelerini talep ediyorlar. Bununla birlikte, biz Ermeniler söz konusu dönem içinde Anadoluda ve başka bölgelerde gerçekleştirdiğimiz katliamlar ve yağmalamalara dair hiçbir konuyu dünyaya açıklamayı istemiyoruz. Bu konuları sessiz ve gizli tutuyoruz. Tüm bunları yaparken, Ermenistanda bu şiddet eylemlerini gerçekleştiren ve başka Ermenileri benzer şiddet eylemlerine yönlendirmiş olan Ermeni liderlerini anıyoruz. **(3/5)**

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: TORIKIAN, Iver. 2026. "STRATEJİK SUSKUNLUK: ERMENİLERİN SESSİZLİĞİ (ÜÇÜNCÜ BÖLÜM) - 08.2021." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2021 / 67. Kasım 23. Erişim Kasım 01, 2026. https://avim.org.tr/public/Blog/STRATEJIK-SUSKUNLUK-ERMENILERIN-SESSIZLIGI-UCUNCU-BOLUM-08-2021

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır